

Književnost.

Ksaver Meško: **Na Poljani**. Knezova knjižnica, XIV. — Ko sem prečital letošnji zvezek Knezove knjižnice, se mi je utrdilo prepričanje, da Meško zapravlja svoje moči v sentimentalno-bolestnih črticah majhnega obsega in neznatne vsebine, a da jih obrestonosno nalaga v večjih spisih, ki jim zamisli realno vsebino. Sicer je pa tudi v tem spisu jasno izražena Meškova individualnost: njegov bujni slog, polni tok besedi, nenavadne a ne neprijetne metafore, nepričakovane analogije, obilica sinonimnih izrazov, poosebljenje abstraktnih pojmov, snovanje primer, ki se pleto dalje nego zahteva „tertium comparationis“, kar spominja na Homerove primere, inverzija v besedosledju, ki se tuintam zdi nekoliko prisiljena, predvsem pa tisti sentimentalni osnovni ton, ki je lasten samo Mešku — to so znaki, ki tudi v tem spisu označujejo Meška.

Meško zna z mogočno besedo opisati žalostne utripljeje človeškega srca; živo zadene njegova beseda, opisujoča materinsko žalost stare kovačice ali žalostno a zaslužno usodo Trate. Par mest je tako elegičnih, da se tudi bravca „z mogočno roko“ prime tista bolešt. Zunanje dogodke Meško včasih le namigne; zato pa se zelo dolgo mudi pri opisovanju vtiskov, ki jih ti dogodki napravijo na posamezne osebe ali na pisatelja samega. Iz svojega duševnega razpoloženja zasnuje celo povest; to prenatanko seciranje čustev postane bravcu skoro mučno, ker mora vedno paziti, da loči, kje se konča odmev duševne dispozicije in kje se pričinja realni dogodek. Preobčutnim ljudem je Meškova sentimentalnost nevarna.

Ljudje na Poljani so pisatelju predstavitelji domovine. Nekateri je ne ljubijo, ker se jim zdi, da jim ni mati, ampak mačeha, jo zapusté in gredo v tujino; a tudi tam niso srečni, kajti tu spoznajo, da jim je tujina tuja, da jih ne pozna; domovina jih vleče nazaj, v domovini najdejo zopet uteho svojemu hrepenenju. Mnogo pa jih tujina pokvari, odtuji dragim srcem in uniči. A v domovini mnogi zato ne najdejo sreče, ker ne najdejo ljubečih, prijateljskih src. Trata — simbol domovine — se bliža propadu, ker ni v njej miru, sloge, ljubezni. Šele ljubezen do rodne zemlje jo reši pogina. Pa tudi onim, ki ljubijo domačo grudo in domače ljudi — Ivan —, zemlja ne nudi mnogo užitka, pač pa zahteva od njih mnogo skrbi in truda; a vkljub težkemu življenju so srečni, ker se trudijo za ljubljene in ljubeče, ker jih podpira ljubezen. — Menda se ne motimo, če trdimo, da je spis „Na Poljani“ alegorija pisateljeve domovinske ljubezni. Ali pomeni Trata naše politične prepire? Ali pa se je hotel Meško s to povestjo spustiti v socialno vprašanje? Zdi se. Izseljevanje je gotovo za naše ljudstvo na deželi najbolj usodepolno poglavje socialnega vprašanja. Meško opisuje dobre in slabe strani izseljevanja v tujino; malo jih je, ki najdejo res pravo srečo na tujem. Žalostna skušnjava uči, da naši ljudje zgubé v tujini moralno in fizično energijo. Ali je Amerika sreča za naše ljudstvo?

Naši pisatelji imajo v socialnih pojavih, ki se javljajo pri nas, mnogo hvalézne tvarine. Ko bi se

Meško ne dal tako obvladati čustvom, ko bi se bolj krotil, bi bila ta knjiga za naše ljudstvo zelo dobra. Zakaj gre naša takozvana „moderna“ literarna struja mimo naroda, ne da bi se ga dotaknila? Ker ni zdrava in naravna, ker je nekaj prisiljenega, nervoznega, izraz bolnega čustvovanja, onemogle energije. Naše ljudstvo je zdravo, krepko, čvrsto in hoče tudi take hrane. Menite li, da naš narod razume Meška? Se vam li zdi škoda, če ga ne?

Meško in Cankar — dva predstavitelja naše moderne. Nad Cankarjem smo obupali; Cankar kot literat je „kakor kamen, ki pade v vodo in pada, da se pogreze v blatnem dnu.“ Mešku pa želimo, naj bi njegova poezija „močna v razcveteli svoji mladosti govorila močnim, krepkim srcem. Ker bilo bi žalostno,

KNEZ FERDYNAND RADZIWIŁŁ Z ANTONINA
voditelj „Poljskega kola“ v nemški državni zbornici

če bi ne bilo živih med nami, katerih srca so sveža in močna, v katerih je radosti kakor kipeče vode v nikdar usahlem gorskem potoku.“ — m —

„Zabavna knjižnica.“ Izdala „Slovenska Matica“. XIX. zvezek. Uredil Josip Kostanjevec. — Ljubljana 1907. — Str. 223. — Če nas ne motijo vsa znamenja časa, tedaj bi dejali, da gre pri nas ena doba v zatone. To je doba potepuške romantike in samovoljne lirike v prozi; to je doba, ki je rodila komaj enega mojstra in tisoč posnemavcev. Še lansko leto je Cankar v „Zabavni knjižnici“ umoril in pokopal svojega Jakoba Nesreča in vsi drugi novelisti so nevede sli za njegovim pogrebom ter pili na žalostni osmini. Cankar sam je med njimi najstanovitnejši ali najtrdovratnejši, drugi pa so se polagoma iztreznili: letošnja „Matica“ nam je jasen dokaz, da

se struja subjektivizma preliva počasi v tok realistične umetnosti. Prehodna doba je tu, bliska se nov dan.

Ks. Meškova „Drama izza davnih dni“ je morda njegova najboljša novela. Meško sicer rad imponira s tekočim ritmom in zvonečo retoriko, a živih, resničnih ljudi ustvariti ni znal in ni mogel: najznačilnejša znamenja Cankarjeve dobe. V „Drami“ pa se je lotil zgodovinske snovi ter učinkuje le s preprosto, a tem veličastnejšo tragiko. Na vsak način je to za Meška jako značilno. Po dolgi stagnaciji zopet en korak razvoja, krepek, samozavesten korak. Z enim mahom se je otresel v tej noveli vse sentimentalne osladnosti in je popolnoma obvladal novelistično snov. Tako se nam je predstavil novi Meško in mi smo ga veselili. — Najbolj se je osamosvojil od vplivov zadnjega desetletja J. Regali. On ne piše v trenutni ekstazi, temuč premišljeno, skoro preračunano. Zato je njegova prva novela („Tilen Rekar“) mrzla, doktrinarna. Regali je hotel dokazati, da „mora

NESTOROV
STAREC

biti tudi ljubezen do ljubice le odsev ljubezni do občestva, ljubezen zaradi ljubezni same“ (19.), in je v ta namen sestavil par prizorov kot premise ter hitel k logičnemu zaključku. V zapletenem našem življenju pa je malo šolske logike in v noveli snuje le tiho, kakor za zastorom, samo večjemu očesu vidna. Tem topleje je pisana „Tratarjeva smrt“. Bajtar Tratar se peha za grunt in dom ter podleže. Regali je premislil in globoko občutil svoj predmet in ga obdelal s fino psihologijo in s krepko, točno dikcijo. — M. Pugelj si ne zna vedno srečno izbrati snovi in večkrat ga zapelje en sam značaj ali eno samo dejanje, da napiše novelo. Tako je osredotočil v „Kapeli sv. Florijana“ vso svojo umetniško pozornost na karakteristiko Miha Vretenca, „ne bogve kako razboritega človeka“, ki se poteguje za kip in čast svetega Florijana ter konča v blaznici. A ker si je tako tesnosrčno omejil nalogo, obledi vsa novela ter se zdi pisana dolgovezno, brez ognja in strasti. Boljši je njegov „Žandar Stružnik“. Dasi je dejanje romantiško in malce neverjetno, je orisano živo in z nezlaganim čuvstvom. Pugelj ima še brez dvoma lepo umetniško pot pred seboj, in če se spodobi tiha želja, tedaj bi dejali, da je umetnikov poklic položiti v snov zlato težo vsebine, ki je nikjer ne nudi niti narava, niti življenje, temuč le umetnikova individualnost. Šele tedaj, ko umetnik s svojo osebnostjo žarko razsvetli predmet, tedaj govori vsaka beseda in vsak stavek v tisočera srca. — V. Levstik je še zvest tradicijam: Slovensko rodoljubje in debeli rodoljubi sovražijo sevę slovensko umetnost in nje svečenike, pa tudi obratno. Ana zapusti kiparja Krševana in se

proda bogatemu mesarju z zdravim, debelim licem, stolujočim na ogromnem, čokastem telesu. („Pigmalion“.) To je vse. Res izzveni novela harmonično in to je nje prednost pred mnogoštevilnimi izdelki te vrste; a nam se po tej in marsikateri drugi bridki skušnji vedno bolj dozdeva resničen izrek narodne modrosti: „Vsaka pesem je en čas lepa“, dasi mnogi naši rojaki nočejo spoznati te velike resnice. — „Sirota Jerica“ se seznani s pijanim, zgubljenim študentom Adamom, s katerim smo se pa mi morali sedaj po sili že v stotič seznaniti, ker straši pod najrazličnejšimi imeni v premnogih črticah in novelah. Le v toliko se razlikuje od svojih znancev in sorodnikov, ker se umori v sobi s plinom — pri nas gotovo nov način samoumora, in Levstiku gre čast in priznanje, da ga je odkril. — C. Golar je objavil iz cikla „Gorenjske povesti“ dve noveleti. „Lenčica in zmaj“ je prelepa, naivna idila, dasi ne brez tehničnih napak. Golar je mojster, kadar opisuje slovensko vas in nje tiho poezijo; jako spretno je prepletel nežno povest mlade ljubezni z motivom narodne pravljice, dehteče z vonjem davnih časov in davne, junaške poezije. „Lovec Klemen“ je mnogo medlejši in zlasti tehnično zgrešen.

Taka je letošnja „Zabavna knjižnica“. Zdi se, kot bi veli iz nje topli dihi, ki še niso spomlad, a jo naveščajo. Morda vodi ta pot, ki je dozdaj hodil po njej edini Finžgar v ponosni osamljenosti in jo je sedaj nastopila tudi mladina, do slovenskega romana, ki ga prejšnja doba ni mogla ustvariti. Morda je to pot do umetnosti, ki sveti v življenje kakor žarek božje previdnosti, vse smotrno urejujoče, vse ogreva-joče.

Franc Bregar.

„Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko.“ Uredil Anton Koblar. Letnik XVII. Ljubljana. Natisnila J. Blasnikova tiskarna 1907. Str. 180. — Zanesljiva zgodovina je mogoča le na zanesljivi podlagi. Taka podlaga so prvotni viri kritično izčrpani in jasno urejeni. Kako naj bi spoznali natančno usodo kake dobe, če ni istodobnih virov? Torej je potrebno zasledovati najstarejše vire in na njihovem temelju graditi zgodovinsko poslopje. Dr. Josip Gruden je v zadnjem letniku „Izvestij Muzejskega društva za Kranjsko“ pričel izdajati plod svojih studij iz videmskih arhivov. Razprava se glasi: „Doneski k zgodovini protestantstva na Slovenskem“ (str. 1—15, 53—65, 121—140). V prvem poglavju nam podaja pisma akvilejskega generalnega vikarja Jakoba Maraca, v drugem vizitacijska poročila Pavla Bizancija in v tretjem vizitacijski zapisnik tega vizitatorja. Ta poglavja nam odkrivajo marsikatero zgodovinsko znamenitost iz protestantske dobe, zlasti od l. 1563.—1584. — Ivan Vrhovnik je priobčil dva članka: 1. „Iz dnevnika Blaža Blaznika“ (str. 15—32, 86—110), kjer nadaljuje že lani pričeti spis in objavlja Blaznikove črtice o istodobnih cerkvenih dogodkih in Blaznikove osebne opazke; 2. spis: „Francoski vojaki v trnovskem župnišču v Ljubljani“ (str. 148—152), popisuje težave, ki jih je imel trnovski župnik v francoski dobi l. 1805. in 1809. vsled prehranjevanja vojakov in vsled raznih davščin. — A. Aškerc je opozoril na francoskega generala Quedart (33—35), ki je bival v Ljubljani l. 1809., in v članku: „Obrtno stanje v Ljubljani l. 1809.“ našteva razne obrtne zadruge in njihove člane tega leta. — Leopold Podlogar je obelodanil dva članka: „Fran-